

TRUPĂ LIRICĂ ROMÂNĂ

În faza de creștere a gustului muzical obștească, la noi, au avut un rol destul de însemnat și micile înjghebări lirice, trupele de operetă, mai mult sau mai puțin bune.

Pe vremuri Vlădicescu și Anestin-Nicolau, cu operete și vodeluri, precum altădată Millo și în urmă continuatorii lui Ionescu și Burienescu—reprezentanții cântonetei ușoare—și mai încoace alte mici trupe, în care străluceau elemente ca Poenaru, Murgeanu și alții, o pletoară întreagă de cântăreți se consacră acestui gen de muzică ușoară, bună pentru accelerarea digestiei: opereta.

Cântoneta s'a obșcenizat cu desăvârșire și în chip firesc a trebuit să treacă într'o atmosferă mai potrivită ei, în localurile de noapte cu reputație în doi peri.

Și în locul genului trivializat s'a întărit din ce în ce mai mult opereta care a pus stăpânire pe public, de sigur nu pentru mult timp.

Deocamdată avem o trupă bună de operetă care poate rivaliza cu cele mai vestite echipe străine de același fel. «Trupa lirică română», căci de ea e vorba, condusă cu o pricepere deosebită, a reușit să se impună tuturor.

În primul rând alegerea elementelor a jucat un rol însemnat. Tot ce s'a ivit mai bun din Conservator, a fost prins de această bună înjghebare muzicală.

Negreșit, cei dintâi sunt comicii Carussi, Maximilian, Ciucurete, treimea aceasta înveselitoare, a lăsat Teatrul Național unde nu puteau să aibă decât însemnătatea celei de a cincea roată la căruță, și și-au găsit atmosfera prielnică talentului lor în operetă.

Lor li se datorează mai ales marele succes al trupei acestei de operetă.

În atrăgătoarele roluri de subretă rând pe rând, mai multe elemente distinse:

D-nele Ionașcu, Ioanid și Maximilian au ținut multă vreme rolurile cele mai de seamă de acest fel.

Acum au apărut elemente tinere ce se manifestă cu destul succes și alături de ele d-na Grand continuă buna tradiție a rolurilor studiate conștiincios și a cântecului simpatic.

Pe lângă această serie de cântăreți și elemente comice, trebuiesc adăugate și elementele cu o pregătire muzicală deosebită, și care dau multă strălucire trupei, mai ales în ultimele manifestări.

E vorba de tânărul tenor Leonard, a cărui voce nu atât de mare cât de frumos pozată, a făcut multă vreme succesul trupei. Deocamdată însă, vocea aceasta subtilă suferă o detentă oarecare, o valoare aproape imperceptibilă, probabil din pricina activității intense a simpaticului cântăreț.

Apoi D-na Apăteanu, o soprană puternică cu agilități rare în unele părți și cu un bun temperament scenic ca și D-na Leonard, o mezzo-soprană de valoare.

Conștiinciosul bas al trupei, D-l Alexiu, un bun element al trupei de Operă română de altădată, alături de care e tot atât de la locul lui un tânăr bariton D-l Petrovicescu și, în fine, D-na Miciora, un alt vechi și conștiincios element al trupei de operă desființată;—iată elementele mai de seamă ale trupei.

Alături de aceste elemente sigure trebuie amintit și tânărul și dibaciul șef de orchestră Oscar Spirescu, care își pune tot sufletul în stăpânirea unor ansambluri conștiincios lucrate.

O altă parte bună a trupei acesteia o alcătuiește și corul, aproape completat, destul de fin pe alocurea și foarte armonios în mișcarea figurațiilor.

Dar, precum spuneam, succesul de până aci al trupei acesteia pregătește pe altul — acela pe care îl prevedem și-l așteptăm de mult timp: realizarea unei trupei de operă română.

Primii pași în acest sens s'au și făcut. Chiar în stagiunea actuală s'au dat până acum trei opere dintre care una, «Poveștile lui Hofmann», a și cucerit publicul.

S'au mai prins câteva elemente bune în acest scop. Delicata soprană legeră, D-ra Drăgulinescu, D-ra Teodoru, o altă soprană dramatică și D-l Florescu, un strălucit bariton liric;—ială cu ce elemente române s'a completat trupa pentru darea de opere.

La elementele străine n'ar mai trebui să se recurgă în nici un caz. La achiziție, în atmosfera de acolo, din Italia, prielnică cântului, elementele de pripas fac oarecare impresie.

Aci ele rămân de cele mai multe ori prea puțin simpatice, fie din cauza cabotineriilor, fie că-i lumea sătulă de ciurucurile se ni le-au tot aruncat piețele muzicale italiene.

Astăzi e sete mai mare ca niciodată de cântec și priceperea obștească a crescut simțitor. Nu se mai poate face nimic numai cu reclama; lumea mai vrea și altceva.

De aceea succesul avut cu elementele române în realizarea operilor—serii, date până acum, îndreptățește pe conducătorul «Trupei lirice române», d. C. Grigoriu, să-și concentreze toată dragostea și luarea aminte în această direcție.

În chipul acesta echipa de cântăreți care a înveselit lumea, stăpânind-o rând pe rând cu toate operetele de actualitate, va trebui să intre cu același succes în gustul publicului și în noua fază.

Și vom avea astfel mulțumirea sufletească de a simți că se întrupează pe încetul, după multe nedumeriri și șovăeli, acest vis al tuturor iubitorilor de muzică: o Operă română în toată puterea cuvântului.

BARBU LĂUTARUL.

BIBLIOGRAFIE

Istar. Poezii București 1909.

Virgil Caraiivan. Povești de pretutindeni (traduceri din folclorul lumii). Librăria Editoare Socec. Ilustrații de Stoica. Prețul lei 2.

Inginer-șef: Căp. Comandor N. Alexandreanu *Studiu asupra navigațiunii submarine*. Galați 1909.

* * *

A apărut

Puterea Sufletească

PARTEA III-A

CULTURĂ. PUTERILE SOCIALE

DE

C. RĂDULESCU-MOTRU

Prețul lei 3,50

Cu această fascicolă se termină lucrarea: *Puterea Sufletească*. Prețul celor trei fascicole este lei 12. Abonații *Noii Reviste Române* au o scădere de 25% din acest preț, când lucrarea se va procura direct prin administrația revistei.

P O L I T I C A

ACTIVITATEA EXTRA-BISERICESCĂ

În discuțiunile politice s'a aruncat un cuvânt nou, de care, deocamdată, fiecare poate să lege înțelesul ce voiește. S'a zis că d. Ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice ne-ar deschide, prin noua sa lege sinodală, perspectiva unei activități *extra-bisericești*. Și n'a apucat bine să fie rostit cuvântul cel nou, că el a și avut de îndată partizani conviși. În «*Viitorul*» ziarul sgomotoșilor din partidul liberal, el sună ca o fanfară de război. «*Viitorul*» cere numai decât activitatea extra-bisericească, — cu aceeași încredere, cu care o parte din corpul didactic rural stăruiește a cere activitate extra-școlară. Activitățile *extra* sunt, negreșit, la modă: căci ele sunt și pe gustul Românului... Activitățile strict determinate de genul profesiunii cer o înfrânare a imaginații și o stăpânire de sine, pe care cu greu le poți găsi la popoarele tinere! Bătrânului îi place să țină drumul drept și cunoscut; pe când copilul bate potecile depe lături... N'avem să schimbăm noi lumea!

Așă dar, vom avea o activitate extra-bisericească!

Tendențele 'mi sunt cunoscute de vre-o șapte-opt ani în urmă. Pe atunci o parte din sgomotoșii partidului liberal de astăzi se găseau grupați înprejurul unui ziar săptămânal *Apostolul*, care avea tocmai în programul său ceva din activitatea extra-bisericească. Actualul Ministru al Cultelor era un asiduu cititor al aceluia ziar și multe din articolele lui și le-a pus la inimă, precum am avut ocazia să constat mai târziu în vre-o câteva rânduri. Un prim început de realizare al programului dela *Apostolul* se făcu prin încercarea de a introduce predici cu conținut laic în biserică. Preoții aveau să propăvăduiască credincioșilor nu numai cuvântul *Evangheliei* ci și adevăruri cu aplicațiuni directe la gospodăria casnică, la agricultură, la igienă, și poate și la bănci populare, etc. Încercarea nu izbuti. În contra acelor cari au zădărnicit-o atunci, actualul Ministru al Cultelor a pus ceva necaz la suflet. Necazul s'a mai sporit apoi și din pricina altor încercări neisbutite, pe care mă dispensez de a le raporta. În scurt, Ministrul ajunse la convingerea că multe s'ar putea face în biserică dacă n'ar stă în cale *episcopatul* lui.

Legea sinodală de față este o supremă tentativă politică, și politicoasă în acelaș timp. pentru înlăturarea piedicei.

Nu pun la îndoială bunele intențiuni ale d-lui Haret, în această cestiune. Dar bunele intențiuni sunt adesea ori în practica vieții politice fără vre-o valoare. Am avut ocaziunea să constat de altminteri, în multe alte cestiuni, bunele intențiuni ale d-lui Haret; și cu toate acestea rezultatele practice ale activității sale ministeriale nu m'au mulțumit de loc.

În discuțiunea cestiunii de față mai ales bunele intențiuni nu trebuiesc deloc ținute în seamă. Pe articolele anodine ale noiei legi sinodale se pot sprijini mai târziu faptele rele ale turburătorilor care așteaptă numai să vadă că li se deschide poarta bisericii. Calea spre iad, zice un proverb, este pavată cu bune intențiuni.

Consistoriul Superior Bisericesc, creat prin noua lege sinodală, este aliatul *in spe* al Ministrului în contra sinodului restrâns de odinioară, și prin urmare, prin mijlocirea lui va lua ființă, dacă va fi să ia vreodată, mult dorita activitate extra-bisericească. Bunavoința d-lui Ministru este toată de partea acestui Consistoriu. S'a pus toată stăruința pentru a i se îmulți prerogativele, și când stăruința n'a mai ajuns, s'a recurs la ultima stratagemă,—cea mai periculoasă în politică,—la equivocul legii. Așă vedem cum Consistoriul, care este menit să lupte cu Sinodul restrâns, cuprinde în sânul său tocmai pe acesta din urmă; și apoi vedem că pentru cazurile în care Consistoriul își va depăși competența nu se indică nici o normă de urmat. Bine-intenționatul Ministru și-a zis desigur, că în cazurile în cari vor fi în ceartă Consistoriul și Sinodul va câștiga probabil, cel de-al treilea: Ministru.

* * *

Am avut ocaziunea să arăt în altă scriere ¹⁾, că activitatea extra-bisericească nu este în concordanță cu spiritul bisericii ortodoxe în genere. Dar această neconcordanță nu m'ar oprî să o susțin, dacă aș avea convingerea ca ea, în condițiunile în care se proiectează, este de vre-o utilitate socială. Activitatea extra-bisericească nu se isbește, în principiu, de obiecțiunile care isbesc activitatea extra-școlară. Corpul didactic își are limitat în localul școlii și partea de societate de care are să se ocupe, el are pe copii; pe când preoțimea are în biserică pe întreg poporul. Activitatea preoțimei este prin urmare, neîngrădită în ceea ce privește alegerea persoanelor asupra cărora ea are să influențeze. Nu este însă vorba aci de o asemenea activitate. Partizanii activității extra-bisericești n'au în vedere persoanele, asupra cărora se influențează ci felul activității însăși, și prin aceasta eu cred că ei deschid drum unei rătăcirii, care va fi urmată de multe consecințe păgubitoare pentru liniștea bisericii noastre.

Un preot cu o activitate extra-bisericească, eu nu mi-l închipui, decât ca apostolul unui ideal politico-social. Idealul politico-social însă nu planează decât cu o lature în sfera senină a aspirațiunilor omenești, cu cealaltă lature el se concretizează în puncte de program practic, cari dau loc la discuție și la vrajbă. Apostolatul religios obișnuiește sufletul preotului cu o nețărmurită încredere în ordinea divină, încredere, pe care el caută să o transmită și celorlalți credincioși, pe când apostolatul politico-social îi umple sufletul de patima luptei. Care apostolat va birui pe viitor în sufletul preoților noștri, îndatorați la activitatea cea *extra*? Așă, cum se proiectează, mi se pare că va birui în chip neîndoios apostolatul cel nou. Preotul în loc de a mai reprezintă în societate elementul de ordine prin excelență, și chiar să mai fie, în unele privințe, arbitru superior al luptelor noastre politice ²⁾, se va scoborî la rolul de instrument, pus în serviciul idealului împărtășit de Ministrul, care va inspira Consistoriul.

1) *Cultura română și politicianismul* (Ediția III, Librăria Socec București) pag. 97 și urm.

2) Acest rol de arbitru l-au avut adeseori P. S. Mitropoliți în politica țării; de aceea ei au și prezidat de drept toate Adunările mari naționale.

Se înțelege că d-l Ministru de astăzi tăgăduiește că ar fi pregătind acest rol preoțimei în viitor. Dar tăgăduiala sa nu va abate câtuși de puțin lucrurile din cursul lor natural. Și că din cursul lor natural lucrurile vor eși altfel, de cum afirmă dânsul, nu se îndoiește nimeni. În primul rând nu se îndoiesc ambii P. Sf. Mitropoliți ai Țării, cari de îndată ce au fost aleși, la locurile lor, n-au găsit ceva mai grabnic de făcut, decât să dea sfat preoțimei de a se abține dela ori și ce luptă politică.

Acest sfat nu s'ar fi dat dacă nu se făcerea vorba de o activitate extra-bisericească.

C. RĂDULESCU-MOTRU.

CESTIUNI SOCIALE

NOUL FEMINISM

În urma articolului meu trecut¹⁾ mi s'au făcut câte va observațiuni, la care sunt prea fericită că pot răspunde prin câte-va cuvinte.

1. Eu nu pledez în favoarea uniunii libere, ci constat pur și simplu că evoluțiunea economică pare a ne duce în spre aceasta.

2. Mi s'a spus că vorbesc despre o stare de lucruri care n'are nici un raport cu România. Dar eu n'am făcut decât să încep seria de articole asupra *feminismului*, în care voiesc să analizez mai întâi în genere cestiunea femeii, din punct de vedere fiziologic, economic, intelectual, social și moral, având ca țintă rolul pe care femeia va trebui să-l aibă în timpurile viitoare către care ne îndreptăm. Spre sfârșitul acestei serii, îmi propusem să mă ocup în special de femeia română, referindu-mă la trebuințele și datoriile ei (ca țărancă sau intelectuală), și la misiunea înaltă care îi este dată să o aibă într-o țară cu datine atât de stranii.

3. În sfârșit, să pare că pentru unii, articolul meu a fost prea abstract și greu de urmărit.

Ideile expuse au fost, în adevăr, poate prea noi, și de aceea va trebui ceva timp până ce spiritele să se deprindă cu dânsele.

Feminismul actual, care s'ar putea numi și neofeminism, are o bază fiziologică, care îl face să se distingă de feminismul vechiu, feminismul sentimental al unui I. St. Mill, Michelet, etc. Neo-feminismul, adică feminismul adevărat, acela care este datorit unei femei geniale, C. Renoz—femeie care a rămas obscură, pe când opera sa este pe cale să revoluționeze lumea, — acest feminism pleacă dela teoria că între cele două sexe, fiecare contribuind cu o parte diferită la creațiunea unei noi ființe,—trebuie să se stabilească armonia care există între organisme și mentalități complementare, și nici de cum lupta de întâietate care se produce între organisme de acelaș fel. Prin urmare, noul feminism nu cere de la inteligența unui sex aceea ce numai inteligența celuilalt poate să dea, ci el consideră ambele inteligențe ca de o potrivă de indispensabile pentru a realiza forma, valoarea și sensul profund al vieții sociale.

Asupra acestui adevăr vom avea ocaziunea să revenim adesea ori.

Ce sunt *inteligențele complementare* ?

* * *

În contra energiilor distructive ale mediului extern, planta opune o rezistență pasivă.

Insecta luptă mai bine, căci ea se poate mișcă după voie, poate fugi de aceea ce îi este vătămător și poate să se apropie de aceea ce-i convine.

Animalul superior împreună cu putința de a se mișca, și o oare-care posibilitate de raționament, care îl pune în stare chiar de a prevedea dificultățile. A prevedea, înseamnă a judeca, adică a stabili un raport între diferite idei. Și ce trebuie pentru a ajunge la stabilirea unui asemenea raport ? Experiența : experiența pe care animalul o păstrează în memorie, și pe care el o va opune faptelor noi care se prezintă. Dacă animalul găsește o analogie între experiența memorată și impresiunea actuală, el va lucra în consecință după obișnuința dobândită. Dacă animalul se găsește înaintea unui fapt nou, atunci în virtutea experienței trecute, el va lua o atitudine expectativă, compusă din curiozitate și atențiune : curiozitatea de a înregistra evenimentul așteptat și atențiunea de a fi gata, ca o sentinelă și de a răspunde la ori și ce pericol.

Vegetalul simte influența mediului extern și în urmă se adaptează acestuia ; insecta simte și tot deodată evită sau se îndreaptă spre mediu ; animalul superior raționează și prevede ; dar cu toate acestea, toți trei împreună sunt pasivi, fiindcă toți trei suferă influența mediului deși se apără pe cât pot.

Ajungem la om. Acesta nu numai că simte, se mișcă și prevede, dar și plănuiește într'un chip nou și superior, așa că după urma plănuirii devine la rândul său agresiv față de mediu. Pe când ceilalți sunt numai în apărare, el atacă.

Dacă punem în comparație acum pe oamenii primitivi cu cei civilizați, vedem iarăși că primitivii se caracterizează prin *inertia* lor față de mediu, când cei civilizați sunt, față de mediu, curioși, activi și agresivi, și încă cu atât mai mult, cu cât civilizația lor este mai reală. Curiozitatea acestora din urmă se explică din necesitatea pe care ei o simt de a fi bine informați asupra lucrurilor cu care vor intra în război. Apoi, tendința spre agresivitatea intenționată ne explică precipitarea în care trăim astăzi : ne trebuiesc cât mai multe experiențe îngrămădite într'un timp cât mai scurt. Mijloacele de locomoțiune și de informațiune devin din ce în ce mai repezi ; literatura însăși se reduce la jurnale, reviste ilustrate și teatru, știința se dă prin rezumate, prin imagină vizuală și sugestiune repede ; chiar și artele plastice devin la rândul lor, impresioniste și simboliste. Vorbirea ne este din ce în ce mai scurtă, și gestul mai sobru, fiindcă trebuie să ne măsurăm și să ne menajăm energia.

Dar să revenim.

Accea ce distinge, prin urmare, o ființă perfecționată, este agresivitatea intenționată și calculată, a cărei origină pare să stea în posibilitatea de a *judeca*. Însă judecata este, în primul rând, o funcțiune conștientă a

1) *Noua Revistă Română* dela 15 Februarie a. cor.

creierului, și are la bază memoria. Din această memorie spiritul critic alege aceea ce convine și elimină ceea ce nu convine, prin urmare pune ordine, clasează, orânduiește «o tablă de materie...». Și după ce spiritul a ușurat și a simplificat în modul acesta materialul memoriei, atunci se produce a doua fază a judecății, care consistă în a prevedea în realitate, adică în a decide ce atitudine trebuie luată pe viitor față de noile împrejurări, sau, cu alte cuvinte, în a imagina și a crea...

Și remarcăți până la ce punct este înarmat omul. El are în creierul său o posibilitate de înregistrare *inconștientă*; un fel de aparat de impresionabilitate infinită, judecând după impresionabilitatea telepatică a unor persoane; și o a doua posibilitate, aceea *conștientă*, care ușurează și rezumă pe cea dintâi, până ce ajunge chiar să fie quintesența inconștientului în întregime. Individizii, la cari conștientul îndeplinește în mod perfect acest din urmă rol să numesc *genii*.

Dacă examinăm mai de aproape neamurile agresive, constatăm că femeile care aparțin acestor neamuri sunt foarte active. Așa sunt femeile în America de Nord, în Anglia, în țările scandinave, în Franța, în Elveția! Din potrivă la neamurile din întârziatul, apaticul Orient, găsim femeia redusă la rolul de sclav, sau chiar aruncată printre lucrurile fără suflet! La popoarele primitive bărbatul și femeia au un rol aproape identic: corpul li este de o potrivă de muscular; voința de o potrivă de inertă. La popoarele civilizate însă, tendința este spre o diferențiere din ce în ce mai mare între sexe: cu cât bărbatul devine mai muscular și mai întreprinzător, cu atât femeia se rafinează și câștigă în grație și delicateță.

Pentru a obține civilizațiunea, se pare că omenirea trebuie să-și împartă munca; ea trebuie să lase o parte din muncă pe seama bărbatului și să dea o altă parte pe seama femeii. În special această diviziune o vedem realizată la poporul cel mai înaintat, la Americanii Statelor Unite. Aci găsim pe femeie în rolul său de completatoare a bărbatului; ea inspiră, dirijă educațiunea, consolează, recompensează...

Acum înțelegem termenul de inteligență complementare.

Tatăl transmite copilului forța și agilitatea mușchilor, precum și toate acele elemente sufletești, care vor face din copil mai târziu o ființă agresivă în lupta pentru existență. Dela tată vine voința de atac și în genere conștientul, care se dezvoltă spre paguba subconștientului, fiindcă la tată, adică la bărbat, predomină facultatea de a se agita, de a simplifica și de a idealiza. Mama dă copilului însă germinul sistemului vaso-muscular, de care se leagă emotivitatea. Dela mamă vine apoi și acea funcțiune inconștientă de înregistrare, *intuițiunea*, prin care se păstrează contactul mai direct cu natura, aceea ce numim *instinctul practic*.

Bărbatul pierde mai ușor contactul cu mediul înconjurător, și din această cauză el este mai ușor supus erorilor; de multe ori facilitatea abstracțiunii îl aduce să subordoneze ideii realitatea practică, întocmai ca avarul, care deprins cu grămădirea banilor, uită în cele din urmă de profitul pe care l'ar putea avea după urma banilor însăși. Bărbatul obișnuit a idealiza, pentru

a se înarmă mai bine, ajunge câte odată chiar să se distrugă, cum ne ilustrează cazul acesta prea bine istoria religiunilor masculine.

Din punctul de vedere al feminismului, religiunile care corespund mai bine sufletului femeii sunt credințele cele vechi din epoca matriarhatului, credințe care au la baza lor fecunditatea și viața. După aceste credințe vin în epocile războinice și masculine, credințele idealiste care neagă realitatea naturii și a vieții. Așa, *budhismul* este o reacțiune masculină în contra *brahmanismului* feminin, și tot așa sunt față de diversele culturi feminine antice: religia lui Zarathoustra, ideile lui Platon și verbul credinței creștine. Toate aceste religiuni idealiste și masculine au adus tot ce poate fi mai pesimist, mai desnădăjduit, mai distructiv, și mai irealizabil în același timp! De mii de ani, grație exclusivității egemoniei a inteligenței masculine, umanitatea suferă și se frământă, fără să-și poată regăsi repausul său moral.¹⁾

Inteligența feminină este, ca și realitatea cu care este direct în contact, mai difuză, mai obscură și mai multiplă; inteligența masculină este, din contră, mai clară și mai abstractă, dar prea schematică și mult expusă erorii.

Bărbatul apare în ochii femeii ca un copil ce trebuie condus; și bărbatul care cunoaște bine femeia, simte că este cuprins în fața ei de frica necunoscutului. Și cum n'ar deșteptă ea femeia, frica necunoscutului; ea care este oglinda a tot ce există?

În tocmai cum comandantul unei corăbii consultă busola și ochianul, adică realitatea, pentru a se dirija spre scopul urmărit, tot astfel inteligența *abstractă-agresivă* a bărbatului trebuie să consulte inteligența *intuitivă* a femeii, care singură îi va indica «nordul», și o va pune pe calea cea bună în mijlocul ceței ce acoperă drumul sărmănei noastre vieți!

«Unirea între orb și paralic» — ar zice un glumeț răutăcios.

Pretinsa lipsă de originalitate în inteligența feminină provine din aceea, că astăzi, femeia, dăbia la începutul emancipării sale, este tocmai ca un silitor elev, care imitează docil pe magistrul său, fără să bănuiască măcar forța creatoare care se ascunde înrânsul.

Și aci intervine tocmai feminismul pentru a aduce lumină.

Feminismul tinde să redea femeii de astăzi contactul cu spiritul civilizațiilor trecute (în domeniul intuiției mai mult decât în acela al rațiunii), și apoi el observă pe femeia în viața contemporană.

Datorim lui observațiunea, că cele mai multe studente se îndreaptă spre studiul filosofiei, psihologiei, eticii și esteticii, că aceste studii le captivă și le rețin. Principiile feminismului ne explică această înclinațiune prin natura etică și estetică a inteligenței feminine. Frumosul, ca și binele, sunt produse din repaus, armonie și echilibru, condițiuni care se întâlnesc mai des în sufletul femeii decât în al bărbatului.

De altă parte, când se constată că femeia este scoasă fără voce din căminul familiei sale, și este istovită de

1) Asupra acestora mai pe larg în scrierea mea: *Jerusalem parle*.

o muncă care îi întrece puterile, este iarăși rolul feminismului ca să intervină pentru a proteja și a lumina.

Femeia să părăsească munca de fabrică, sau să i se dea acolo numai o muncă redusă. De asemenea femeia trebuie să fie scutită de munca cea grea a câmpului.

Dar femeia trebuie să rămână totuși activă, și activă chiar afară din căminul său conjugal! In cotro va trebui dar să o îndreptăm?

Să o îndreptăm,—și cu aceasta conchid,—spre ocupațiunile potrivite, firei sale, adică spre ocupațiunile care nu cer o bărbăție agresivă; să o îndreptăm spre ocupațiunile prin care viața socială se organizează, se administrează, să educă, sau se înfrumusețează.

Și pentru a provoca un curent puternic în acest sens, apelez la inima și spiritul turor Româncelor, rugându-le să sprijine modestele mele eforturi.

FANY EMERIC

CRITICA LITERARA

PESIMISMUL LUI EMINESCU

Quand la nature crée un homme de génie, elle lui secoue son flambeau sur la tête et lui dit: Va, sois malheureux.

Diderot

I.

După cum *Sofocle* a spus în nemuritoarea sa tragedie *Oedip-Rege* că, pentru ca să ne pronunțăm că cineva a fost fericit, trebuie să-i așteptăm mai întâi sfârșitul, tot astfel s'ar putea susține că gradul de fericire sau nefericire al unui om atârnă de *cum se simte* dânsul. Totuș, foarte puțini au în vedere acest adevăr destul de elementar.

Așa se explică faptul ce se observă în toate zilele, ca cei cari se simt nefericiți să fie socotiți ca fericiți, de către alții.

Pe mulți i-a preocupat și-i preocupă încă pesimismul lui Eminescu. Unii susțin că acest pesimism a fost *simțit*; alții — cei mai puțini — că a fost mai mult *gândit*. De părerea celor din urmă este și d. *Titu Maiorescu* care de altfel are meritul de a fi întrezărit înaintea altora geniul marelui nostru poet și de a fi atras atenția publicului asupra poeziilor lui, care pot fi socotite cu drept cuvânt ca perle prețioase ale literaturii românești.

În schițarea portretului psihologic al lui Eminescu pe care a publicat-o pentru întâia oară în anul 1889 și a republicat-o, *fără nici o schimbare*, pe la sfârșitul anului trecut, d. *Maiorescu* susține: Întâiu, că Eminescu n'a fost nefericit și al doilea, că, ceva mai mult, împrejurările în care s'a găsit el au fost chiar convenabile firii sale.

Însă, este mai bine să lăsăm pe d. *Maiorescu* să vorbească, rămânând ca pe urmă să revenim asupra spuselor sale și să vedem dacă sunt sau nu confirmate, de fapte.

«Viața lui externă—spune d. *Maiorescu*—este simplă de povestit, și nu credem, că în tot decursul ei să fi avut vre'o întâmplare din afară o înrăurire mai însem-

nată asupra lui. Ce a fost și ce a devenit Eminescu, este rezultatul geniului său înăscut, care eră prea puternic în a sa proprie ființă, încât să-l fi abătut vre-un contact cu lumea dela drumul său firesc. Ar fi fost crescut Eminescu în România sau în Franța și nu în Austria sau în Germania; ar fi moștenit sau ar fi agonisit el mai multă sau mai puțină avere; ar fi fost așezat în ierarhia Statului la o poziție mai înaltă; ar fi întâlnit în viața lui sentimentală orce alte figuri ome-nești: *Eminescu rămâne acelaș, soarta lui nu s'ar fi schimbat* ¹⁾.

«Ceea ce caracterizează mai întâi de toate personalitatea lui Eminescu, este o așa de covârșitoare inteligență, ajutată de o memorie, căreia nimic din cele ce și întipărise vre-odată nu-i mai scăpă (nici chiar în epoca alienației declarate), încât lumea, în care trăia el, după firea lui și fără nici o silă, eră aproape exclusiv lumea ideilor generale ce și le însușise și le aveă pururea la îndemână. *In aceeaș proporție tot ce eră caz individual, întâmplare externă, convenție socială, avere sau neavere, rang sau nivelare. obștească, și chiar soarta externă a persoanei sale ca persoană, îi erau indiferente* ²⁾. A vorbi de mizeria materială a lui Eminescu însemnează a întrebuița o expresie nepotrivită cu individualitatea lui și pe care el cel dintâi ar fi respins'o. Cât i-a trebuit lui Eminescu pentru ca să trăiască în accepțiunea materială a cuvântului, a avut el în totdeauna. Grijile existenței nu l'au coprins nici-odată în vremea puterii lui intelectuale. Când nu câștigă singur, îl susțineă tatăl său și l'ajutau amicii. Iar recunoașterile publice le-a desprețuit totdeauna ³⁾.

«Legenda, că mizeria ar fi adus pe Eminescu la nebunie, trebuie să aibă soarta multor legende: să dispară înaintea realității».

«Și nici munca specială a unui redactor de ziar nu credem că trebuie privită la Eminescu ca o sfortare impusă de nevoia unui spirit recalitrant. Eminescu eră omul cel mai silitor, veșnic citind, meditând, scriind. Lipsit de orce interes egoist, el se interesă cu atât mai mult la toate manifestările vieții intelectuale, fie scrierile vre-unui prieten, fie studiarea mișcării filozofice în Europa, fie izvoarele istorice, despre care aveă cunoștința cea mai amănunțită, fie luptele politice din țară. A se ocupa cu vre-una din aceste chestii, a cugetă și a scrie asupra lor, oră lucrul cel mai potrivit cu felul spiritului său».

«Cu o așa natură, Eminescu găseă un element firesc pentru activitatea lui în toate situațiile, în care a fost pus. La bibliotecă pentru a-și sporî comoara dejă imensă a memoriei sale; ca revizor școlar pentru a stărui cu limpezimea spiritului său asupra nouelor metode de învățământ; în cercul de amici literari, pentru a se bucură fără invidie sau râde fără răutate de scrierile cetite; la redacția «Timpului», pentru a biciui frazeologia neadevărată și a formulă sinteza unei direcții istorice naționale; în toate aceste ocupații și s'ere Eminescu se află *fără silă* în elementul său ⁴⁾.

1) Maiorescu (T.), *Critice*. III p. 112 Buc. 1908 „Minerva“.

2) Toate sublinierile din citații sunt făcute de noi.

3) Ibid. p. 113—114.

4) Ibid. pag. 115—116.

«Și nici de nefericire, care ar fi influențat sănătatea intelectuală sau fizică a lui Eminescu, nu credem că se poate vorbi. Dacă ne-ar întreba cine-va; a fost fericit Eminescu? am răspunde: cine e fericit? Dar, dacă ne-ar întreba: a fost nefericit Eminescu? *am răspunde cu toată convingerea: nu!* Ce e drept, el era pătruns de ideile lui Schopenhauer, era prin urmare pesimist. *Dar acest pesimism nu era redus la plângerea mărginită a unui egoist nemulțumit cu soarta sa particulară; ci era eterizat sub forma mai senină a melancoliei pentru soarta omenirii îndeobște: și chiar acolo, unde din poezia lui străbate indignarea în contra epigonilor și a demagogilor înșelători, avem aface cu un sentiment estetic, iar nu cu o amărăciune personală.* Eminescu, din punct de vedere al egoismului cel mai nepăsător om ce și-l poate închipui cine-va, precum nu poate fi atins de un simțământ prea intensiv al fericirii, *nu putea fi nici expus la o prea mare nefericire. Seninătatea abstractă este nota lui caracteristică, în melancolie ca și în veselie. Și lucru interesant de observat, chiar forma nebuniei lui era o veselie exultantă»* ¹⁾.

«Când venea în mijlocul nostru cu naivitatea sa ca de copil, care îi câștigase de mult inima tuturor, și ne aducea ultima poezie ce o făcuse, o refăcuse, o rafinase, căutând mereu o formă mai perfectă, o cetea parcă ar fi fost o lucrare străină de el. Nici odată nu s'ar fi gândit măcar să o publice: *publicarea îi era indiferentă*; unul sau altul din noi trebuia să-i ia manuscrisul din mână și să-l dea la «Couvorbiri literare».

„Și dacă pentru poeziile lui, în care și-a intrapat sub o formă așa de minunată cugetările și simțirile, se mulțumea cu emoțiunea estetică a unui mic cerc de amici, fără a se gândi la nici o satisfacție de amor propriu, dacă el se considera oarecum ca organul accidental, prin care însăș poezia se manifestă, așa în cât ar fi primit cu aceeași mulțumire să se fi manifestat prin altul: *ne este permis a conchide nu numai că era nepăsător pentru întâmplările vieții externe, dar și chiar că în relațiile personale era de un caracter cu totul neobișnuit. Cuvintele de amor fericit și nefericit nu se pot aplica lui Eminescu în accepțiunea de toate zilele. Nici o individualitate femeiască nu-l putea captiva și țineă cu desăvârșire în mărginirea ei: Ca și Leopardi în Aspasia, el nu vedea în femeia iubită de cât copia imperfectă a unui prototip nerealizabil»* ²⁾.

II.

Intr'una dintre duiosasele sale confesiuni, Traian Demetrescu face următoarea tristă mărturisire: «Știu că în lupta vieții am venit puțin înarmat. De sigur, n'a fost să fac parte dintre învingători.

«Și nu este oare marea cauză a nemulțumirii, a în-docelei, a tristeții noastre, tocmai acest dezacord între natura noastră prea fină, prea rafinată, prea bună, și natura mediului, adesea ori: grosolană, egoistă și rea?

«Firește, această analiză este de un domeniu pur

personal, pentru a putea fi generalizată. Cu toate acestea, cine știe dacă nu rezumă psihologia unor cazuri izolate, cari alcătuiesc acea familie a blazaților de timpuriu?» ¹⁾.

Iată păreri care se pot spune și despre temperamentul lui Eminescu. De altfel, chiar dânsul a recunoscut aceasta. Căci despre *Sărmanul Dionis*,²⁾ în care el s'a zugrăvit într-o câțva, spune că *era determinat prin naștere la nepozitivism*, iubitor de singurătate, *în neputința sufletească de a-și crea o soartă mai plăcută.*

Și cei cari au cunoscut mai de aproape pe Eminescu mărturisesc că nu era cea ce numim *un om practic*. Iată cum ni-l descrie Caragiale în admirabilul său articol, *In Nirvana*: Așa l'am cunoscut atuncea, așa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel și trist; comunicativ și ursuz, blând și aspru; mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate; aci de o abțință de pustnic, aci apoi lacom de plăcerile vieții; fugind de oameni și căutându-i; nepăsător ca un bătrân stoic și iritabil ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură! fericită pentru artist, nenorocită pentru om» ³⁾.

Este adevărat că prin gândirea de filosof, Eminescu era cel mai convins că toate se reduc la nimic; dar nu e mai puțin adevărat că sufletul său de om și mai ales de poet, era ars de multe dorințe pe care, din cauza temperamentului său, neîndemnării sale, nu și le putea satisface. «Cu desăvârșire lipsit de manierele comune, succesul îi scăpa adesea.... Atunci era o sbuciumare teribilă, o încordare a simțirii, *un acces de gelozie*, cari lăsau să se întrevadă destul de clar felul cum acest om superior trebuia să sfârșească, fiindcă atunci «când o pasiune îl apucă era o tortură nepomenită. Am fost de multe ori confidentul lui». Și se mai poate spune că era nepăsător pentru întâmplările vieții externe» și că «seninătatea abstractă este nota lui caracteristică, în melancolie ca și în veselie?»

Ceea ce-l făcea, între altele, pe Eminescu să nu aibă succesele pe care orice om, oricât de filosof ar fi, tot le dorește, a fost o infirmitate sufletească de care suferă cei mai mulți oameni de genii: *timiditatea*. Eminescu a fost un timid, dar în același timp și un *ambitios*. El vedea starea de inferioritate în care-l pune această infirmitate a sa, față de cei cari erau mai prejos decât dânsul, față de cei mediocri dar îndrăzneți și aveau în același timp mândria să nu să expună la asemenea situații și poate că și teama de a nu părea ridicol.

D. N. Petrașcu, unul dintre foștii intimi ai lui Eminescu, spune despre dânsul că „era *timid*, rezervat, trăind mult în interiorul său ca mai toți cugetătorii.... In deobște tăcea și asculta.... o tăcere voită, chiar când ar fi avut ceva de spus... *Intre oamenii de lume era jenat, și nu știu cum să se strecoare, lăsându-se poate mai curând a fi umilit de cât să umilească pe alții. Față cu femeile, în saloane, de asemenea.* Se zice că Hume, filozoful englez, așezat între două domnișoare nu le spusese nimic alt de cât: «ei bine,

1) *Intim*. Craiova 1893. Samitca pag. 49.

2) *Nuvelele lui Eminescu* (în „Literatura și arta română“, Ianuarie 1908).

3) Eminescu (M) *Diverse Iași*. Șaraga p. V.

2) Ilust. p. VI și VII.

3) Ilust. p. VI și VIII.

1) Ibid. p. 116—117.

2) Ibid p. 118.

iată-vă prin urmare, iată-vă lângă minc... «Eminescu nu ajungă până aici, dar ocolea cât mai mult prilejurile de felul acesta.»¹⁾ Le ocolea, dar suferea.

În sufletul lui Eminescu se observă, pe deoparte, dorința pentru unele bunuri lumești, cu toate că le știe că sunt trecătoare și pe de alta, neputința de a le satisface provenită din firea lui. În fața acestor dorințe nu-i rămâneau de cât două căi: or să sufere unele mijloace pentru șansa problematică de a le putea obține, or să renunțe la ele. Cum însă era un om *mândru*, el adoptă cea de a doua atitudine: *renunțarea*. «Să cerșesc o sărutare? Să fiu sclavul papucului tău, să tremur când îți vei descoperi sânul... sânul care mâine va fi un cadavru, și care după ființa sa este și astăzi?... Să mă frizez ca să-ți plac, să spun minciuni ca se petrec mintea ta ușoară, să mă fac o păpușe pentru... mai știu eu pentru ce? Nu... voi trece nepăsător prin această viață, ca un exilat, ca un pariu, ca un nebun!»²⁾ Nepăsător, e greu de admis. Când vedem focul cu care ne descrie frumusețea femeiască nu putem crede că a renunțat cu *nepăsare* la obținerea favorurilor pe care i le-ar fi acordat poate unele dintre femei, în schimbul umilințelor și adulărilor atât de obișnuite «cuceritorilor de inimi».

Se poate ca în lumea sa Eminescu să se fi simțit nemuritor, dar *rece* nu; căci simțirea sa era prea adâncă și setea lui de iubire prea mare.

Cât a suferit Eminescu din cauza pustiului sufletesc în care se află, se întrevide și dintr'un pasaj al unei scrisori adresată lui de către *Veronica Micle*: «Tare am plâns după ce am primit scrisoarea ta; mi s'a făcut jale de tine că suferi singur, fără ca o mână de durere să-ți atingă fruntea ta, care plătește cât o împărăție, fără să ai suflet cu milă lângă căpătâiul tău. Ce faci tu în asemenea momente?»³⁾

Și de asemenea, câtă durere în tânguirile pe care le pune dânsul în gândirea *Sărmanului Dionis*: «Nu-și are ficcare om familia sa, amicii, rudele, oamenii săi, ca să-l iubească — *cui, ce-i pasă de mine?* Cum trăesc voi și muri, de nimeni plâns, de nimeni iubit».

S'ar putea obiecta că Eminescu n'a fost în această categorie, căci a avut o soră foarte iubitoare și prieteni mai mult sau mai puțin devotați. Se poate să fie adevărat; dar nenorocirea lui a fost că era și *sceptic*. Când ai convingerea că «*Sămburele vieții este egoismul și haina lui minciuna*»;⁴⁾ e greu ca să te mai încrezi din tot sufletul în sinceritatea vre-unui sentiment.

III.

Într'un pasaj citat mai nainte, d. *Maiorescu* tăgăduște că mediul exterior ar fi avut vre «o înrâurire însemnată» asupra lui Eminescu. Este adevărat că «viața externă a lui este simplă de povestit»; dar ceea ce nu e ușor de știut, este efectul pe care împrejurările acestei vieți îl producea asupra sufletului, asupra simțirii atât de rafinate a nenorocitului poet.

Dacă judecăm după cuprinsul poeziilor sale; observăm că dânsul nu ni se plânge de vre-o anume nenorocire personală propriu zisă. Aceasta pentru motivul că Eminescu era prea mândru și avea prea mult bun simț pentruca să se văicărească. Dacă însă căutăm să le aprofundăm, atunci vedem că, deși cele ce ne exprimă dânsul au un caracter general și adesea impersonal, în fond sunt pornite din adâncul unui suflet chinuit, al cărui pesimism nu era numai «eterizat sub forma mai senină a melancoliei pentru soarta omenirii îndeobște», dar el era împreunat și cu acela provenit din suferințele sale personale, suferințe care, oricât te-ai ridică mai presus de vulgaritățile vieții obișnuite, este cu neputință să te lase nepăsător.

Iar ceva mai departe d. *Maiorescu* spune că «și chiar acolo, unde din poeziile lui străbate indignarea în contra epigonilor și a demagogilor înșelători, avem aface cu un *sentiment estetic*, iar nu cu o amărăciune personală».

Neapărat că aici este chestiunea de impresiuni curate subiective, dar în ceea ce ne privește pe noi și pe mulți alții, observăm tocmai din potrivă că indignarea lui Eminescu dela sfârșitul *Scrisorii III* merge până acolo, în cât numai «sentiment estetic» nu se poate numi. Ea atinge chiar vulgaritatea. Expresiile întrebunțate — ca femei, mișei — sunt departe de a fi poetice.

Cum se explică această revoltă sufletească? Cum se face că acest suflet distins, remarcabil prin eleganța expresiilor sale, a ridicat apostrofările sale până la ocel diapazon, în cât au devenit adevărate *ocări*? Explicarea o găsim în perseuțiile politice pe care le-a îndurat.

«Pe la anul 1876, când căzu dela putere guvernul conservator al d-lui Catargiu, — Eminescu, care se află pe atunci revizor școlar al județului Iași și Vaslui, fû în cea mai mare grabă înlocuit; sârguitorul și talentatul revizor și poet fû izbit prin aceasta chiar în existența lui zilnică. Căci Eminescu n'avea nici o altă resursă de trai decât produsul crecerului și a penci sale.

«*Rămas fără nici o ocupație, în neputință de a-și plăti cel puțin o casă și masă regulată, el mai adesea se adăpostea pe la amicii săi binevoitori, cari îi deschideau casele lor.*

«Câțivă membri la «Junimea» căutară să dea ceva mijloace de trai lui Eminescu, care deja de pe atunci începuse a străluci prin talentul său. *I se găsi, cu mare greu, postul de redactor-administrator și corector chiar, la foaia publicațiilor oficiale a Curței de apel din Iași*, intitulată pe atunci «*Curierul de Iași*», post, *deși triplu în îndatoriri, dar plătit cu respectabila sumă de 100 lei*. Abia peste câteva luni — dacă nu pare-mi-se peste un an — el obținî un spor de leafă de 50 lei, — adică în total 150 lei.

«Las altora grija de a descrie chipul cum Eminescu a putut să-și ducă viața cu niște asemenea remunerări mai mult decât modeste pentru el; las altora să găsească de aici, sau din altă parte, pornirea curentului fatal de idei pesimiste ce l'a copleșit atât de tare până în cele din urmă momente.»¹⁾

1). Pătrașcu (N) *Mihail Eminescu*, Buc. 1892. p. 30.

2) Eminescu.—Proză Buc. 1908. Sfetea p. 230—1.

3) Ziarul „*Dimineața*”, 25 Oct. 1908.

4) *Ibid*, pag. 130—1.

1) N. A. Bogdan, *Eminescu, redactor la „Curierul de Iași”*. (În: M. Eminescu *Nuvele*, Iași, Șaraga).

Putem oare admite că această întâmplare n'a rănit adânc sufletul atât de simțitor al lui Eminescu?

Dar tot atunci i s'a întâmplat altceva și mai grav. «Cum a căzut guvernul conservator cu răposatul Lascar Catargiu la 1876, liberalii l'au înlocuit și ca culme, prin uneltirile cunoscutului Vizanti, dat și în judecata tribunalului corecțional pe motiv că, «*ar fi sustras și vândut cărți din Biblioteca Statului*»,¹⁾ unde fusese mai înainte bibliotecar.

Să te vezi, pe de o parte, lăsat pe drumuri; iar pe de alta, învinuit de hoție, iată fapte care, oricât de obișnuit ai fi cu infamia omenească, este cu neputință să te lase nepăsător.

Vi s'a întâmplat, de sigur, să întâlnești oameni al căror suflet să fie copleșit de un scepticism și pesimism amar. Tânguirile lor nu se mărginesc la fapte concrete; ele sunt de un ordin mai general. Dâșii nu-ți vorbesc de *un anume* fapt nenorocit din viața lor, dar de amărăciunile vieții în genere; dâșii nu învinuesc pe o anume persoană, dar pe oameni și omenire. Așa în cât, dacă te-ai mărgini numai la aceste constatări, ai fi expus a crede că scepticismul și pesimismul lor este dobândit din cărți și că dâșii nu fac decât să repete ceea ce s'au mai spus de nenumărate ori. Dacă însă reușești să le câștigi încrederea și dacă ei observă că ai fi oarecum părtaș la suferințele lor, atunci dâșii încep «să-și deschidă sufletul» și să-ți desvâlue rănilor de care este îndurerat. Și atunci vei constata că atmosfera tristă în care sufletul lor este învăluit a fost creată de o întreagă înlănțuire de nenorociri, cu care este așa de mult presărată viața unor oameni.

Aceiaș impresie ne face și Eminescu. Tânguirile exprimate în poeziile sale sunt de un ordin mai general, căci cele mai multe dintre ele se referă la soarta omenirii în genere. Insa ele sunt pornite dintr'un suflet, care foarte adesea a fost adânc rănit.

Am putea spune că pesimismul gândit de către alții a fost simțit și gândit de către dânsul. Ideile pesimiste ale filosofiei budiste și ale sombrului filosof pesimist german *Schopenhauer*, i-au fost confirmate lui Eminescu de cele ce a observat și, mai cu seamă, de cele ce a suferit dânsul.

În sufletul lui Eminescu, la durerea simțită pentru suferințele întregii omeniri s'a adăos, și probabil că a covârșit-o, durerea și amărăciunea pricinuită de propriile lui suferințe.

«Căci ți-a fost dat.....

«Să plângi tu plânsul tuturor...

«Din sbuciumul eternei lupte

«Să smulgi fulgerătoare versuri,

«*Bucăți din inima ta rupte*».²⁾

După cum am mai spus, din afirmațiile d-lui *Maiorescu* reiese că împrejurările de din afară n'au avut nici o înrăurire mai însemnată asupra felului de manifestare al geniului lui Eminescu. Greu de admis aceasta și cu neputință de dovedit.

Între mentalitatea unui om și împrejurările în care

se află este o strânsă legătură. Deosebirea esențială, de la om la om, stă în felul de a *reacționa* la aceste împrejurări. Oamenii mediocri se acomodează cu ele. Oamenii superiori, și în special oamenii de geniu, au felul lor propriu de a gândi și simți. Împrejurările externe însă *direcționează* felul de manifestare al genialităților. Și socotite din acest punct de vedere, adesea ori împrejurările în care dâșii se găesc într'un moment sau într'o epocă anumită au o înrăurire covârșitoare. Ce i-a inspirat lui *Victor Hugo*, *Les Châtiments*, dacă nu împrejurările în care s'a găsit sub imperiul lui Napoleon III, *Goethe* ar fi scris *Werther* dacă n'ar fi întâlnit și nu ar fi iubit pe *Carlota Buff*. De asemenea, *Lamartine*, ar fi compus *Lacul* dacă nu avea amorul nenorocit cu M-me *Charles*? Și nu suntem în drept să ne îndoim că Eminescu ar fi scris *Scrisoarea III*, dacă n'ar fi fost atât de prigonit în viața politică?

Incontestabil că toți acești oameni de geniu tot ar fi scris, însă *altceva*, sugerat de alte împrejurări în care s'ar fi găsit.

În ceea ce privește partea afectivă, de bună seamă că Eminescu, în or și ce împrejurări s'ar fi aflat, ar fi rămas tot pesimist, căci această filosofie se potrivea mai mult cu temperamentul său. Dar la ce bun să mai conjecturăm? E de ajuns această constatare, că felul în care s'a manifestat geniul său în multe dintre scrierile sale a fost determinat de împrejurări. Ceea ce este greu și chiar cu neputință de stabilit este *intrucât* aceste împrejurări l'au influențat. Poate că nici el singur n'ar fi știut s'o spue.

Aceiaș lucru se poate spune și despre poeziile sale de amor. În multe dintre ele putem vedea că este vorba de o persoană *reală*. nu totdeauna acciași, la care poetul se adresează, care deși nu eră identică cu prototipul femeii ce-l avea făurit în imaginația sa, totuși poate că se apropiă într'u câtva de el. După cum mărturisește d. *Pătrașcu*, Eminescu a iubit de mai multe ori

Este interesant de studiat raportul dintre un om de geniu cu mediul înconjurător. Între unul și celălalt este o influență reciprocă. Cu cât un om este de mai mare valoare, cu atât va fi mai puțin influențat de mediu și vice-versa. Dar ca să nu fie influențat de loc, aceasta este greu de admis.

IV

În ce împrejurări sociale s'a găsit Eminescu? După părerea domnului *Maiorescu* ele au fost potrivite cu natura lui, căci eră un om desprețuitor de onoruri, iubitor de cultură, doritor de reforme în toate ramurile activității sociale. «Cu o așa natură, Eminescu găsi un element firesc pentru activitatea lui în toate situațiile, în care a fost pus». La bibliotecă își putea sporii cercul cunoștințelor, «ca revizor școlar, pentru a stăruii cu limpezimea spiritului său asupra nouelor metode de învățământ», la redacția «*Timpului*» pentru a biciui frazeologia neadevărată și a formula sinteza unei direcții istorice naționale, în toate aceste ocupații și sfere Eminescu se află *fără silă* în elementul său». Din neno-

1) Căpitan Eminescu, *Notiță biografică*, (în Eminescu (M.), *Poezii*, Buc., „Bibl. p. toți“, pag. 195—6).

2) Vlahuță (Al.), *Lui Eminescu*. (*Poezii*. Buc. 1904, Socec, p. 62).

rociro Eminescu *nu se simțea* ast-fel cum crede d. *Maioreescu* și vom vedeà că aveà dreptate.

Slujba de bibliotecar nu se poate socoti ca ocupație de agrement, decât pentru cel care nu vrea să-și facă datoria. Dar în sfârșit, n'avem cunoștință de cum se simțea Eminescu ca bibliotecar și ca revizor școlar. Avem în schimb informații îndestulătoare despre suferințele ce le-a îndurat ca redactor la ziarul «Timpul». Să lăsăm faptele să vorbească, ele sunt mai clocvente de cât ori și ce.

Iată câteva părți dintr'o scrisoare pe care Eminescu a scris'o unui prieten al său în anul 1882, și care a fost citită de răposatul *Eduard Gruber* cu ocazia inaugurării bustului nenorocitului poet în Botoșani:

«Tu trebuie să-ți închipuești astăzi sub figura mea, un om foarte obosit, de vreme ce sunt singur la negustoria asta de principii și peste acesta un bolnav, care ar aveà nevoie de cel puțin șase luni de repaus, pentru a-și veni în fire. Ei bine, de șase ani aproape o duc într'o muncă zadarnică, de șase ani mă sbat ca într'un cerc vicios în cercul acesta, care cu toate acestea e singurul adevărat, *de șase ani n'am liniște, n'am repausul senin, de care ași aveà atâta trebuință pentru ca să mai pot lucrà și alt ceva decât politică. Quelle vie, mon Dieu, quelle vie.*

«Să pot zburà pe trei zile la Iași, tare-ași veni. Dar mai mult de trei zile n'ași aveà, *pentrucă eu nu am vacanță, ci trebuie să trag ca catării, greu la vale și greu la deal.*

„*Ei dacă ai ști cum salahoria asta în care petrec, împreunată cu boala și mizeria mă apasă și mă fac incapabil de a voi!*

«Folosul meu după atâta muncă e că sunt stricat cu toată lumea și că toată energia, *dacă am avut'o vreodată*, și toată elasticitatea intelectuală s'a dus pe apa Sâmbetei».

«Eu rămân cel amăgit în afacere, căci am lucrat din convingere și cu speranță în consolidarea ideilor mele și un mai bun viitor. Dar nu merge. În opt ani, de când m'am întors în România, decepțiune a urmat la decepțiune și mă simt atât de bătrân, atât de obosit, încât de geaba pun mâna pe condei și mă încerc a scrie ceva. Simt că nu mai pot, simt că am secat moralicește și că mi-ar trebui un lung, lung repaus, ca să-mi vin în fire. *Și cu toate acestea, ca lucrătorii cei de rând din fabrici, un asemenea repaos nu-l pot aveà nicăeri și la nimeni.* Sunt strivit, nu mă mai regăsesc și nu mă mai recunosc... *Aștept telegramele Havas, ca să scriu iar, să scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormânt și n'ași mai fi ajuns să trăesc!*»¹⁾

Poetul *Vlăhuță*, unul dintre admiratorii și intimii lui Eminescu, ne povestește în câteva pagini mișcătoare impresiile ce le-a avut din contactul cu pesimistul poet. Ele confirmă cu totul tânguiriile din această scrisoare și arată că suferințele lui au fost cu mult mai mari decât ne pntem închipui.

«El erà pe atunci redactor la ziarul *Timpul*. Con-

știincios și muncitor peste măsură, de multe ori Eminescu ducea singur greutatea gazetei. Câte nopți petrecute cu condeii în mână! Ș'a doua zi, palid, nepieptănat, plin de cerneală pe degete, c'un teanc mare de foi scrise intră în tipografie, unde rânduia materia, redacta informații, făcea corecturi, și numai seara, când gazeta începea să se vânture la roată, atunci își aducea și el aminte că e trudit și n'a mâncat nimic în ziua aceea.

«Imi pun mâinile la ochi și trec repede peste acest șir de ani, în care Eminescu și-a dat cea mai scumpă și nobilă parte din viața și inteligența lui pentru o mizerabilă bucată de pâine. Când veneau căldurile nesuferite ale verii, patronii dela «Timpul» plecau toți la băi. Eminescu stătea neclintit în București, mistuindu-se și luptând până la jertfă pentru onoarea și triumful altora soldat credincios și nefericit.

Intr'o zi m'am dus la tipografie să-l iau ca să mâncăm împreună. L'am găsit făcând corecturi. Erà obosit la față.

— Uf, nu mai pot, nu mai pot... Aș vrea să mă duc undevà la țară, să mă odihnesc vre-o două săptămâni.

— De ce nu te duci?

— Dar unde să mă duc? Cu ce să mă duc? pe cine să las în locul meu?..

Asta erà pe la sfârșitul lui Mai. După o săptămână gazetele anunțau că Eminescu a înebunit¹⁾.

Și ne mai mărturisește cum de multe ori i-a spus blând încet, cu acel glas profund ce părea că vine dintr'o altă lume: «Tare-aș vrea s'adorm odată și să nu mă mai deștept».

Ele ne amintesc tânguioasele lui plângeri, pornite din adâncul sufletului său îndurerat.

«Din lumea de mizerii și fără de nțeleș

«Cu ochii cei de ghiață ai morții m'am ales

«Și totu-mi pare veșted, căzut și uniform,

«Sunt însetat de somnul pământului s'adorm,

«Incât numai de nume îmi pare că exist.,

.....

«Ca toamna cea târzie e viața mea, și cad

«Iluzii ca și frunza pe undele de vad,

«Și nici o bucurie în cale-mi nu culeg,

«Nimic de care'n lume iubirea să mi-o leg,

«Pustiul și urâtul de-apururi mă cuprind...!»

.....

Și se mai poate susține că Eminescu n'a fost nenorocit? Atunci ar trebui să credem că vorbele și-au schimbat înțelesul lor și că exprimă contrariul de cele ce au exprimat până acum.

N. ZAHARIA

1) Vlăhuță (A.) *In vâltoare*. Buc. 1901 Socec pag. 173.

2) Eminescu (M). — *Poezii*. Buc. 908 „Minerva“ pag. 231—232

LITERATURA

RINALDO VÂNĂTORUL

— Legendă corsicană *) —

Rinaldo, mândrul vânător, a înșelat pe Disulina și pe urmă a părăsit-o. Din pricina asta și-a făcut copila seamă.

Dar într'o seară Rinaldo, se duse la vânătoare, se așeză lângă o stâncă, își aprinse luleaua și așteptă acolo. Deodată văzù răsărind un chip alb, care pășiă încetișor, fără a face vre-un zgomot spre locul unde se află dânsul ascuns.

— Ce dracul să fie asta? se gândi el.

Și luând pușca la ochi, trase spre făptura aceea necunoscută care înaintă mereu.

Stafia, căci stafie era aceia, își văzù de drum.

Rinaldo mai trase odată dar tot în deșert. Atunci îl cuprinse frica.

— Cine ești, și ce vrei cu mine? Răspunde oricine-i fi?

— Eu sunt, nelegiuitule, fecioara de care tu ți-ai bătut joc!

— Doamne, Dumnezeu! Tu ești Disulina!

— Nemernicule, nu rosti numele lui Dumnezeu, căci părăsindu-mă n'ai mai vrut să știi de dânsul, iar el te-a îndepărtat pentru totdeauna dela sânul său.

În clipa aceia răsări altă stafie, pe urmă alta și nu mult după aceea încă una. Toate se apropiară de Rinaldo vânătorul.

— Ce voiți dela mine, ce voiți dela mine, umbre îngrozitoare, cari înspăimântați sufletul meu?... Aaa... voi sunteți, Maria! Lucia! Francesca!

— Da, da, noi suntem, om fără inimă! Ah, ai crezut că dacă tu nu-ți mai aduci aminte de noi, avem să te uităm? Nu te-am uitat, am venit să-ți mai vedem încă odată ochii și sprincenele tale frumoase!

— Iertați-mă, iertați-mă!

— Inimă de tigră, ce ai uitat câte lacrimi am vărsat pentru tine? și noi ți-am spus să aibi milă de noi când ne-ai sfărâmat inimile, dar tu n'ai voit să ascuți ruga noastră, nu ți-a fost milă de noi!

Mândrului vânător îi tremură tot corpul.

— Da, da, ele sunt, sunt chiar ele! se gândi el în clipa aceia înfiorătoare, trecându-i pe dinaintea ochilor icoana chipurilor frumoase de altă dată.

Atunci Disulina începù să vorbească:

— Surorilor, cum să-l chinuim, cum să ne răzbunăm pe acela care a adus ssupra capetelor noastre batjocura cea mai cumplită; care a omorât viața în noi de o mie de ori după ce ne-a necinstit?

Maria zise:

— Trăiam singură cu maica mea. Omul acesta a venit și mi-a întors mințile cu vorbe înșelătoare ca și inima lui haină și necredincioasă. M'am dus după dânsul, iar în urma mea mama a murit de durere, Eu vreau ca noaptea aceasta să-i fie cea din urmă noapte!

Lucia vorbi și ea. Dânsa ținea în brațe un copil mic și copilul acela eră mort.

— Vicleanul acesta m'a cerut de soție. Ne logodisem, când într'o seară mă ameți cu vorbele sale de dragoste. Am căzut în brațele lui. Din ziua aceea nu l'am mai văzut; a plecat să facă alte jertfe. De des-nădejde m'am omorât împreună cu micuțul meu îngeraș!

Și Lucia isbucni într'un plâns sfâșietor.

— Ce pedeapsă îi dai tu? întrebă celelalte două părăsite.

— Moartea!

Apoi vorbi Francesca:

— Eram frumoasă, dar săracă. Într'o zi veni omul acesta și-mi dădu bani mulți. L'am îndepărtat cu mândria sufletului meu; dar sufeream amarnic de foame. Am răbdat mai multe săptămâni, mai multe luni și în fiecare seară fiara asta veni să-mi cumpere cinstea mea cu banii lui de aur. Într'o zi foamea a fost mai tare decât mândria mea și am căzut învinsă. Dar rușinea nu-mi lăsă zi liniștită. De durere m'am aruncat jos în ulița pietroasă!

— Acuma cu ce pedeapsă vrei să-l pedepsești?

— Eu cer de asemenea pedeapsa cu moarte!

— Și tu, Disulina, ce ai de spus împotriva lui?

— Povestea vieții mele e îngrozitoare, voi înși-vă mă veți blestemă, dar și eu doresc moartea acestui om!

După aceste cuvinte Rinaldo, mândrul vânător se văzù înconjurat de stafiile acelea și fù luat pe sus. Iată-l alergând, străbătând codrii, trecând peste munți și prăpăstii, până ce au ajuns acasă la Maria.

Totul eră pustiu și plin de jale.

— Iți aduci aminte, Rinaldo, iți aduci aminte de ziua aceea când ai venit să mă nenorocești? Uite coala locșorul acesta tănuit unde mi-ai vorbit de atâtea ori de dragoste și unde m'ai mințit tot de atâtea ori.

— Da, răspunse Rinaldo, mi-aduc aminte!

Stafiile îi smulseră mustățile și sprincenele sale frumoase ca niște lipitori deasupra focșilor săi ochi. Apoi îl loviră cu palmele peste obraz și pornind mereu în goană năpraznică ajunseră la casa Luciei.

Se făcea că-i o mare sărbătoare. O masă bogată luminată de mii de făclii se află acolo.

— Rinaldo, Rinaldo, frumosule Rinaldo! În vreme ce părinții mei te așteptau, pentru ce îmi jurai tu credință veșnică și pentru ce după ospăț m'ai părăsit, știind că ți-ai bătut joc de mine?

— Răspunde, răspunde! strigară stafiile.

Dar Rinaldo plecă capul în pământ și rămase mut. Acolo de asemenea îl bătură strașnic, așa de mult încât de abia se putea ține pe picioare.

— Haide înainte, că n'am sfârșit încă drumul!

Și iată că din nou începură să alerge, trecând peste văi și munți, peste lacuri și râuri.

Sosiră în sfârșit aproape de o căsuță mică. Acolo trăise Francesca. Aceasta zise către Rinaldo:

— Om nelegiuit ce ești, pentru ce te-ai folosit de foamea mea, ca să-ți bați joc de mine?

Și Francesca îl scuipă în obraz și împreună cu tovarășele ei îi aruncară pe fereastră, pe acolo pe unde își dăduse ea drumul ca să-și facă seamă.

Dar Rinaldo nu murise.

*) Din colecțiunea lui Frederic Ortoli.

Stafiile îl înhățară din nou, plecară ca vântul străbătând poencele și pădurile.

Hainele de pe sârmanul vânător au rămas niște zdrențe, mânilor și fața sa sunt scăldate în sânge.

Și stafiile alcargă neconținut, neconținut alcargă.

— Destul, fic-vă milă! gemu nenorocitul.

Dar umbrele fetelor răspundeau:

— Înainte, înainte, fără milă de acela care n'a avut milă de noi! Ajunseră în sfârșit lângă o biserică. Eră biserica din satul unde se născuse Rinaldo.

Acolo lângă un mare ulm desfrunzit, stafiile apucând vânătorul de mâni, începură să joace o horă de jur împrejur, fără încetare, fără odihnă.

— Iertați-mă! murmură sârmanul Rinaldo,

Dar nu-l aude nimeni. Hora drăcească se întetește ca un vârtej nedomolit.

— Mai iute, mai iute, iaca încep a se arăta zorile albe!

Rinaldo nu mai merge ci zboară, fără a atinge măcar odată pământul,

La urmă el cade mort. Maria, Lucia și Francesca pieriră numai decât. Fiecare se duse în mormântul ei, lăsând fără viață trupul mândrului vânător.

Dar săâât!... ascultați!... i-auziți cântă cocoșii.

Fraților să vă păzească Dumnezeu de stafii.

VIRGIL CARAIVAN

DINCOLO DE MARE

De patruzeci și opt de ceasuri lăsasem Liverpoolul și pe înserate, la ceai, printre călătorii de pe «Majestic», se răspândi vestea că în clasa doua murise o femeie și că noaptea va fi aruncată în mare. Cameristul lămurea pe o cucoană bătrână, dela o masă alături de a mea, că moarta eră tânără, oacheșe și frumoasă și că pornise cu nădejdea să-și găsească un loc de cameristă la New-York. Drept, respectuos și nemișcat vorbea despre moartă cu un fel de mândrie de castă, mulțumit că o colegă de-a lui atrăgea luarea aminte a întregii clasei întâia.

— Au găsit-o, așa azi dimineată, în pat; cu mâna dreaptă se ținea de gât, ca și cum ar fi murit înăbușită. Au îmbrăcat-o și au peptănat-o. Are o înfățișare foarte distinsă, *she has a grand air*.

— Toți morții o au, — zice, lângă mine un bătrân ras și chel, cu doi dinți de aur; și nepăsător își puse două picături de lapte în ceai, uitându-se la norișorul alb ce se topea în băutura galbenă.

— Ați asistat la multe înmormântări pe ocean?

— L'am trecut de patruzeci și trei de ori. Am văzut cinci.

— Toți la fel, nu?

— Aproape. Toți deosebiți, precum toate vapoarele se deosebesc între ele. Cel din urmă, copilul unor emigranți. Nu i-au făcut cosciug; l'au învăluit, l'au vârât într'un sac apoi i-au dat drumul jos, dela pupă. Pentru femeia asta o să se fasă un cosciug, să sperăm, lăsându-se un loc gol, desfăcut la cap și la picioare ca să poată intra apa, s'o afunde.

— Ar fi grozav dacă ar fi izbită cutia și tăiată în două.

— Sunteți catolic?

— M'am născut catolic.

El ridică mâna dreaptă desfăcută ca și cum ar fi vrut să spue că nu vrea să vorbească despre înmormântare cu unul care-i de altă credință, și își sorbi

dintr'odată ceasca. Apoi rămase nemișcat, uitându-se înainte,

Bătrâna englezoaică care întrebuse pe camerist îi ascultase. Eră curioasă și sfioasă. Potrivii nasturele alb dela gâtul unui cățeluș cu părul lucios, care îi dormea în poală, și îndrăzni să-i spuie vecinului meu:

— Oceanul nu e un cimitir sfințit, și se înroși că a vorbit unui străin.

— E un cimitir binecuvântat de Dumnezeu însuși, dacă nu e și de ministrii lui de pe pământ.

— Când o aruncă? — Și șovăia. Distrată și nervoasă, se jucă cu nasturile și urechile cățelușului care gemea prin somn.

— La miezu nopții, ca să nu ne tulbure pe noi, cei vii.

Gemetele cățelului par'că îi dădură curaj bătrânii.

— N-aș vrea să fie îngropată în ocean copila aceasta.

Vecinul meu se uită la ea piezua ca și cum ar fi vrut să bage de seamă dacă nu cumva da și alte semne de nebunie, și își turnă alt ceai.

— Nu s'ar putea face s'o înmormânteze la New-York, într'un cimitir sfințit?

— Cred că da, dar o să vă coste mult, fiindcă suntem la începutul trecerii oceanului. Și la New-York suntem aproape singuri de o carantină, sau măcar o vizită medicală de cinsprezece ceasuri cu desinfectare relativă, și își bău a doua ceașcă, se sculă de la masă fără să salute.

Il întâlnii, pe punte făcându-și cei o mie de pași reglementari.

— Cucoana aceea dacă ar trece oceanul de patruzeci și trei de ori, ca mine, ar avea acasă o frumoasă colecție de catafalcuri.

Vaporul înaintă lin, prin mijlocul unei lumi de safir, atât de albastră și de liniștită că obosea ochii și mintea.

Tolăniți pe scaune cu spătare mari sau răzinați de parapetul alb, călători tăceau, pierduți în înfinitul acela, sau vorbeau rar cu glasul potolit. La șease scoborâram pentru cină întinzând, ca să privim afară asfințitul prin ori-ce ușe, prin ori-ce deschizătură.

Când intrai în sala de mâncare, mergând spre masa mea, cucoana cu cățelul, îmi făcu semn, cu un zâmbet și mă apropiai.

— Nu-mi pasă. E catolică. *No Malter she is a catholic*, — în zise înroșindu-se, și înseninată de aceea deosebire de religie, începu să mănânce.

La miezul nopții, pe puntea întâi eram puținii: căpitanul, patru marinari, doi pentru coșciug, doi la spatetele căpitanului, bătrânul ras și câțiva pasageri de la clasa treia. Coșciugul era pe marginea punței unde se ridicase parapetul; un marinar apropie cordonul unei lămpițe electrice, și căpitanul ceti încet troparul, în englezește. Apoi făcu un semn altui marinar, acesta repetă gestul în sus, spre puntea comandei; de acolo secundul strigă la telefon un *stop!* uscat; vuietul mașinelor încetă, puțin după aceea stătu și vaporul. Cerul plin de stele de asupra, și marea întunecoasă dedesupt, fostorescentă abia în jurul vaporului din pricina reflexului puținelor lumini aprinse încă — pentru o clipă, pacea aceasta a infinitului ne înăbuși. Ne simțeam mici, singuri, suspendați între două abisuri negre. Nici o slujbă funebă nu a acoperit o moarte cu o mai mare spaime ca aceea clipă de nemișcare și tăcere în întuneric. Marinarii care țineau cosciugul se uitară la căpitan; acesta făcu un gest scurt, fără să sufle, și marinarii împingând dela un capăt cosciugul îl aruncară cât mai departe în mare. Apoi căpitanul ridică capul spre comandă; secundul anunță la telefon pe mașinist; — *Goon!* — Vuietul vaporului începă iarăși monoton, singurul ritm al unei inimi vii în infinit.

Când ne apropiarăm, abia văzurăm pe ocean câteva cercuri de lumină ce se mișcau încet.

Bătrânul lămuri:

— Aici are marea o adâncime de aproape o mie de metri, — și își aprinse luleaua, apropiindu-se de scară spre a trece pe coverta de sus.

Eu o și luasem după el, când cineva dela spate îmi spuse în italienește, cu o voce îndurerată :

— Iartăți-mă, domnul e italian ?

— Da. De ce ?

— Eu sunt camerist la clasa doua. Acea biată femeie era italiancă. Aș vrea să vă vorbesc. A lăsat scrisori... Mă uitai bine la el. Și el mă privea întrebător, ca și cum s'ar fi încercat să își dea seama într'o clipă dacă se poate încrede în mine. Atunci băgai de seamă că privirea aceea se ațintise asupra mea încă dela începutul ceremoniei.

— Ei bine, dacă a lăsat scrisori trebuiesc încredințate căpitanului împreună cu bagagiul.

— Dar e peste puțință...

— De ce ?

— Mă încred în D-ta, în bunăvoința D-tale. Ascultați-mă. Moarta își are soțul la New-York ; el o așteaptă, e gelos, și a chemat-o înapoi din cauza geloziei. Eră cameristă la Londra, aveă un loc minunat, la Westminster Hotel... o clientelă sigură, bogată... Bărbatul a primit două scrisori anonime cari îi dădeau pe față o legătură a soției...

— Dar dumneata cum știi toate astea?...

— Mi le-a spus chiar femeea înainte de a muri...

— Nu a murit pe neașteptate, dormind ?

— Ba da, însă cu o zi înainte, când a aflat că sunt italian, din ținutul său... suntem din Genova amândoi... mi-a istorisit tot. Am înțeles că suferea mult. Un bărbat, amicul ei, o întovărășise pe bord, a stat cu ea până în ultimul moment... Eră o persoană elegantă, un tânăr frumos... Părea amoretat... O săruta și iar o săruta..., Tocmai în ultima clipă i-a dat fotografia lui și i-a înapoiat scrisorile primite dela ea... Ea s'a jurat că se întoarce după o lună...

— Deci, sunt scrisorile ei pe care ea nu voiă să le dea căpitanului...

— Da, da... Domnu pricepe... Căpitanul le va încredința, va trebui să le încredințeze soțului care va veni pe bord crezând căși va găsi soția... Înțelegeți în ce stare va fi...

-- Dar dumneata, cum de ai scrisorile ? Cameristul un omuleț blond, slab, ras, cu părul pomădat, lipit, despărțit cu o cărare pe la mijloc, părea mai mult irlandez de cât genovez. Aruncă o privire împrejur fără să-și miște capul, cu o șiretenie deosebită, italienească, și din buzunarul de la pept al hainei negre scoase un pachet de scrisori legate cu o panglică azurie. Abia mi le arătă și le puse la loc.

— Erău sub perina ei azi dimineață, când au găsit-o moartă. Eram singur în cabină... Abia m'am uitat la ele, am găsit și fotografia aceluia care o însoțise la bord... Și m'am gândit că i mai bine să le iau d'acolo. Acum să-mi spuneți D-voastră : ce trebuie să fac ? Voiți să le vedeți ? Voiți să le citiți ?

Avui o clipă de curiositate.

— De sigur însă că sunt toate scrisori de dragoste ?

— Toate.

— Le-ai citit ?

— Câte-vă... Am făcut rău, știu, dar am făcut-o din conștiințiozitate... De ar fi fost scrisori indiferente le-aș fi dat căpitanului... Judecați dumneavoastră.

Se mai uită odată împrejur și repede scoase din buzunar pachetul, portretul și o scrisoare.

Portretul de la un fotograf din Picadilly Circus înfățișă un tinerel blond, gras, destul de comun, cu mustăcioarele îmbârligate și cu privirea ironică, gătit cu o eleganță neabătătoare la ochi și corectă a hainelor englezești bine croite.

Ea spunea în scrisoare :

« *My soul*, aseară te-am așteptat un ceas afară, la

cafeneaua Turcească, până la unsprezece și jumătate, când am început să bag de seamă că lumea pleacă fiind că se închidea cafeneaua. N'am îndrăsnit să rămân acolo. lângă ușe și am trecut pe trotuarul din față. Ai ieșit cu Charlie, cu un alt prieten și o femeie, nici nu v'ați uitat împrejur. Și m'am întors acasă plângând. Spune-mi drept : femeea aceea te-a urmat, te-a întovărășit ? Cine e ? Nu era frumoasă dar pentru tine trebuie să fie mai frumoasă ca biata Celly... »

— O chiamă Celeste Santi.

— «... dacă te-a făcut s'o uiți așa de iute. Slujba mea a început azi dimineață la șcase, și n'am închis ochii toată noaptea. Așa, obosită cum sunt, o să-mi dea drumu și de-aici, și o să fie din cauza ta. Joi iau ce am de luat pe o săptămână. O să ieșim împreună diseară, *my soul* ? »

Înterupsei citirea dureroasă.

— Bine ai făcut spusei cameristului.—Scrisorile astea mai bine să fie arse... aruncate în mare...

— Da, însă nu îndrăzniam singur. Dacă și Domnu crede că-i potrivit...—îmi întinse pachetul, îl legai cu portretul și scrisoarea desfăcută și îl aruncai în ocean departe...

— Biata femeie ! Aș fi vrut să i le pui în coșciug dar medicul și secundul n'au mai părăsit cabina. Vă mulțumesc, domnule. Și se depărtă, cu un suspin dând din umeri.

Mă urcai pe coverta de sus. Bătrânul diabolic care fuma din lulea îmi zise, fără să mă privească :

— Eră măritată. Bărbatul din New-York nu va avea decât peste patru zile consolarea de a se ști văduv....

Intrarăm în Hudson River pe înnoptate, și nu ne puturăm da jos pe punte decât pe la zece seara.

În forfoteala abordării, între hamali și bagage, saluturi și urlete, nu mai avui vreme să caut pe cameristul genovez, nici să aștept ca să văd dacă bărbatul, soțul moartei, venise pe punte, abia se întinsese la țarm cele două podiști.

Dub acoperișul imens al vamei pline de strigăte și de baloturi, pe pavajul de lemn, împărțit prin balustrade în atâtea trecători înguste prin care furnica mulțimea nerăbdătoare, bagajele soseau despărțite și grămădite după numele proprietarilor pe litere alfabetice pe sub pilaștri. Litera mea eră chiar în fața uneia din podiști. Cum-părai *Evening Sun* (—*Jo' K Tribune... Evening Sun* urlau mici vânzătorii sub bolta sonoră sărind și strecurându-se printre baloturi, cutii, care și căruțe, înflăcărându-se de propriul lor glas, agitând pe deasupra mulțimei negre și tăcute marile jurnale care prindeau toată lumina albă a globurilor electrice...) mă așezai pe un geamantan și-mi așteptai liniștit rândul la cerțetare.

Fui printre cei din urmă. Intre mine și vapor, pe toată lărgimea țărmlui acoperit se împrăștiase mulțimea, când zării în fund lângă puntea goală acum, pe un om cu șcapcă de lucrător, uitându-se în sus la vapor. Ținea de mână un copilăș. Trebuia să fie italian.

Chemai de grabă pe slujbașul vamal ; scăpai cu un dolar. La debarcare bagajele se lasă în grîja unor agenții speciale de transport, și te duci acasă sau la otel cu mâna goală, comod, pe jos, în tramvai, cu drumu de fier. Când avui în buzunar recipisa de primirea bagajelor, mă apropiai de omul acela.

După vapor se dă jos un ofițer cu tunica albă. Veni lângă el :

— *Mr. Santi, please ?...*

— *Jes, hare Iam...* Da, iată-mă, nevastămea...

— Vă rog să poftiți pe bord. Căpitanul are să vă vorbească....

Clipi din ochi, își aruncă țigarea pe jumătate stinsă, ținută între buze, și trăgându-și de mână copilul speriat, se sui pe vapor. Ii urma. Pe punte dădui de cameristul genovez care imi făcù un semn disperat. Omul și copilul fură duși în *fumoir* unde ședeau cu

hărți multe înainte, la bere și *whiskey*, căpitanul, comisarul vaporului, medicul portului și agentul companiei. Rămăsei la ușe.

Omul îi privi unul după altul pe toți, întrebându-i mut cu o privire mâniosă. Se simțea că-i ros de gelozie, că se așteptă, la sigur, la cine știe ce comunicare asupra nevesti-si: fugită, arestată, rănită de amant...

Căpitanul însuși, pentru o clipă nu știu cum să-i vestească adevărul; și el se uită la tovarășii săi cari se feriră de privirea lui. Apoi întrebă:

— *Do you speak english?* Vorbiți englezește?

— *Yes; I do...* Da, da, vorbesc... ce e?

— D-ta ești Domenico Santi, de fel din Benevento-Italia?

— De sigur, de sigur... Ce e, pentru Dumnezeu? lăsa copilul de mână, și răzemându-se de spătaru unui scaun:

— Deci nevasta dumitale, Celeste Santi... așa e?

— Da... Ei bine? De ce n'a plecat?

— Nevasta dumitale, Celeste Santi, a murit în timpul călătoriei, la douăzeci și două de longitudine și după articolul al doisprezecilea din legea engleză asupra serviciului sanitar maritim, a fost îngropată în mare, după douăsprezece ceasuri. Iată actul de deces. Vă rog să-l iscăliți. Noi înși-ne îl vom trimite consulatului. Bagajele defunctei, pecetluite, sunt la dispoziția d-voastră. Puteți să le luați sau astăseară sau mâine. Mai târziu vor fi păstrate în localul companiei White Star Line. Dacă nu vă cunoaște nimeni după bord, trebuie să arătați actele de identitate — și se ridică.

Italianul, palid, cu ochii nesiguri, prostiți, cu gura deschisă, ridicase mâinile deschise până în dreptul obrazului ca și cum ar fi putut, ast-fel să împedice ca acele vorbe reci și crude să-l atingă. Când tăcu căpitanul, își trecu un deget sub guler, să răsuflă. Apoi din palid se făcu roșiu și de odată se mișcă, se răzema de masă, trecu cu privirea peste hărțile ce erau întinse și bălbâi mai italienește, mai englezește:

— Dar cum a murit? Cum a murit? Nu se moare așa, deodată, pentru nimic. Eră zdravănă. Acu o săptămână mi-a scris... Nu-i adevărat, nu-i adevărat! Nu e moartă. Toți sunteți părtașii ei. Nu voi să se întoarcă la mine. Nu-i moartă. E o scornitură. A rămas în Anglia. Știu eu!

Părea nebun. Copilul, la spatele lui plângea, gemând. Mă apropiai. Căpitanul se duse. Cei doi medici și cameristul genovez rămase. Il liniștirăm, îl silirăm să stea. Când ne auzi pe noi doi vorbind italienește părû că-și vine în fire:

— Sunteți italieni? Spuneți adevărul... Ați văzut-o voi doi? Ce v'a spus?

Il fu povestită moartea pe neașteptate, fu încredințat de necesitatea legală de a îngropa moarta în mare, fu dus pe puntea de jos, unde erau cufărul și geamantanul soției. Noi iscălrăm o hârtie, spre a-i întări identitatea. Copilul tăcea acum, și, ținându-se de haina lui tat'su, îl urmă de colo până colo, tăcut, la orice pas.

Pe o cărucioară fură puse cele două bagaje. Și când ne părû că și-a revenit în fire deplin, îl lăsarăm să se ducă.

Mai mult decât calm, părea distrat. Implini toate formalitățile el însuși, ajută pe hamal să așeze cufărul pe cărucior, ne mulțumi ușurat. Apucase chiar cu amândouă mâinile marginea cărucioarei și o împingea încolo, când se oprî deodată și întrebă pe genovez, oprindu-i-se în față:

— Pe bord, a venit singură? Tu ai văzut-o?

— Singură, singurică. De ce? — răspunse liniștit genovezul.

— Nimic. Știu eu!

Și, luă copilul sub braț, îl puse și pe el în căruță și se depărtă, dincolo de lumină.

Il urmai la distanță. Merse pe țărmlu pustiu vreo

două sute de metri, grăbit, ca și cum n'ar fi împins pe drumul neregulat sarcina aceea. Într'un loc, sub un felinar, se oprî și uitându-se împrejur, scoase din buzunar cheile ce i se dase, deschise cufăr și geamantan și începû să caute îngrijorat. Pierdut în umbră îi vedeam până și cele mai mici mișcări furioase, capul plecat, gata să atingă lucrurile.

Căută dovezile, din pricina geloziei care supraviețuia moartei....

Răscoli toate colțurile, în toate hainele, prin toate trențele, scoțându-le, ridicându-le la lumină, în mijlocul străzii deșerte, lângă apă. Copilașul, ghemuit în cărucior, se uită la el tremurând. Odată, crezû că a găsit ce căută și aprinse un chibrit, să vadă mai bine. Dar își urmă după o clipă răscolirea lui aprigă. Apoi, desamăgit, închise la loc și dispărû spre oraș în jos, repede.

Și eu mă trezii singur, pe țărmlu, aproape de apa neagră, densă, uleioasă, care acolo, sub felinar eră brăzdată de cercuri leneșe de lumină, ca în noaptea aceea când la larg îmbrățișase pe biata Celly și dragostea ei în infinitul adâncurilor.

UGO OJETTI

(Trad. din italienește de N. Pora)

ȘTIINȚA

MORILE DE VÂNT MODERNE

UTILIZAREA LOR ÎN AGRICULTURĂ

De când «omul înțelept», descendentul «omului stupid» ale cărui urme se zice că s'au găsit acum de curând, și-a făcut iveala pe pământ, totdeauna a căutat să tragă foloase din puterile naturii cari i-au slujit și-i servesc neconținut de auxiliari puternici pe care se sprijină spre a se înălța tot mai sus pe scara fără de sfârșit a progresului.

Aceste puteri sunt utilizate, după cum se știe, prin mijlocirea unor mașini numite *motoare*, adevărați Herculi moderni destinați a înlocui slăbiciunea omenească — a căror istorie zilnic înregistrează noi descoperiri sau îmbunătățiri aduse celor cunoscute cu aburi, cu exploziune, cu gaz sărac, cu aer comprimat, electrice etc.

În general însă aceste motoare cheltuind mai mult de cât produc, eră natural ca atențiunea să se îndrepte spre forțele naturii cari s'ar putea utiliza fără a cere aproape altă cheltuială de cât cea necesită de instalațiune.

Până în prezent numai vântul și apa au fost și sunt singurele elemente prielnice de a fi întrebuințate în acest chip.

Căderile de apă precum și râurile apropiate acestui scop au căpătat în ultimul timp o întrebuințare foarte întinsă, dând naștere unor industrii de o importanță excepțională, în special industriilor electrochimice, cari vor împinge viguros înainte mersul civilizațiunei

Nu însă peste tot locul se găsește un regim de apă prielnic spre a fi transformat în energie disponibilă, așa, că în acest caz, cel mai nimerit lucru este de a recurge la neastâmpărul atmosferei, la vânt, care este ca și apa în mișcare un izvor de putere motrice gratuită, în deosebi foarte prețioasă pentru a fi întrebuințată la nenumăratele cerințe agricole, și care dacă nu absolut pretutindeni și totdeauna este susceptibilă de a fi utilizată, dar în cele mai multe cazuri poate procură un

câștig însemnat peste care ar fi dăunător a se mai trece cu vederea.

*

Încă din timpurile cele mai depărtate puterea vântului s'a utilizat prin mijlocirea *Morilor de vânt* ce se pare că au fost introduse în Europa din Asia în timpul Cruciatelor.

Până în veacul trecut morile de vânt au slujit aproape exclusiv numai la măcinatul grăunțelor și la fabricațiunea uleiurilor cărora le-a adus incontestabile servicii, dar care din păcate adesea nu corespundeau cerințelor, de oare ce când odată saci plini stăteau grămadă mare vântul nu binevoia să sufle, iar altădată, când nu eră nimic de lucru, morarul se luă cu mâinile de păr, văzând cum se învârtește roata nebunește fără de nici o nevoie.

Aceste mori, cari au dat mult de furcă lui Don Quichotte, tind însă a dispărea cu desăvârșire fiind înlocuite prin motoare atmosferice foarte perfecționate ce au început să iă mare... vânt mai cu seamă în Germania, în Franța și în Danemarca, ne mai vorbind de America unde sunt răspândite pe o scară foarte întinsă.

În principiu, morile de vânt moderne, numite adesea «Americane» căci în acest continent au fost mai mult studiate, sunt formate dintr'o roată prevăzută în loc de spițe cu o mulțime de speteze ușoare, care încalecă puțin unele peste altele ca niște jaluzele, și puțin sucite pentru a primi în chip cât mai folositor acțiunea vântului¹⁾. Un fel de coadă ce slujește drept cârmă, ser ește a orienta roata față de vânt cât mai prielnic pentru a da rezultatul cel mai satisfăcător. Când vântul se transformă în furtună, amenințând în acest chip siguranța instalațiunei, un dispozitiv îndreptă roata chiar în direcțiunea vijeliei, care o isbește ast-fel în muche, fără a-i produce nici o stricăciune.

Afară de aceste calități importante, «Moara de vânt Americană» mai este înzestrată cu valoroasa însușire de a-și regula dela sine mersul așa că iuțea aparatului să se păstreze neschimbată, ori care ar fi viteza vântului, lucru necunoscut de morile vechi ce se găseau totdeauna la cheremul vântului, tocindu-și adesea aripile fără spor și de multe ori în zadar.

Întreg dispozitivul ce constituie motorul aerian este așezat în vârful unui turn, construit din șine de fier și mai rar din zidărie sau lemnărie, a cărui înălțime variază după felul canalizării curenților aeriani, ce băntuie regiunea, al căror curs atârână de relieful solului.

Diametrul roților acestor motoare atmosferice de asemenea este foarte felurit după regimul vânturilor la care sunt supuse, nevoilor ce are să satisfacă și puterea ce trebuie să producă.

Pentru vânturile mai puternice și cu schimbări brusce, convin mai bine morile grele și deci mai mari, de pildă cele al căror diametru ar fi dela 4,50^m în sus; din potrivă, pentru văile și câmpiile străbătute de vânturi mai domoale sunt priincioase morile de vânt al căror diametru este coprins numai între 2^m40—3^m și care nu sunt astfel mai grele de 200—300 kg., roata necântărind decât 40—70 kg.

Aplicațiunile la care se potrivesc morile de vânt sunt cât se poate de felurite, îmbrățișând întrebunțările cele mai variate ale căror rezultate economice sunt incalculabile, dar după urma cărora din nenorocire la noi în țară nu prea se capătă nici un folos.

Aceste motoare atmosferice, foarte ieftine, de o întreținere aproape pe degiaba, sunt indicate în primul rând a procură apa trebuincioasă irigațiunilor, alimentării fermelor sau chiar distribuțiunei ei într'un orașel

mai mic, în care caz un rezervor de ciment armat care să adune apa ce prisosește în timpul când vântul suflă continuu, poate înlătură capriciile lui Aquilon.

În Franța, comuna Rosay (Marna) posedă o asemenea instalațiune ce distribuie apa la cișmele, la sghia-burile de adăpat, la gurile de incendiu și chiar prin case și la care face față numai o singură turbină atmosferică de 4^m80 diametru, situată la o înălțime de 15 m. deasupra pământului. În acelaș scop Arkansans City (Texas) întrebunțează o moară de 4^m30 diametru iar Macpherson City, tot în America, alta de 6^m60, așezată în vârful unui turn înalt de 24 m.

În special Americanii au știut să tragă un imens profit din motoarele aeriane care se numără la dâșii cu sutele de mii, cărora le datoesc transformarea unui mare număr din întinsele deșerturi ce coprinde Statele-Unite în livezi de poame socotite ca cele mai productive din lume. La acest rezultat minunat, Yankeeii, oameni eminentamente practici, au putut ajunge mulțumită numai unor irigațiuni sistematice în care morile de vânt mici, în valoare de 1500—2000 lei una, au jucat primul rol.

Luându-se serios în seamă această importantă aplicațiune a motoarelor atmosferice și mai cu seamă apreciind cum se cuvine rostul irigațiunilor bine chibzuite ce fac iarbă și întrețin vitele, dau stabilitate recolțelor și echilibru producțiunei, făcând-o aproape independentă de toanele climatului, se vede cât de mult se poate câștiga în schimbul unei cheltuieli mai neînsemnate, cât de folositoare pot deveni aceste turbine aeriane, ce isvor de aur este vântul când puterea sa, pusă de natură cu atâta bună voință la dispozițiunea noastră, este judicios utilizată!

Energia culeasă din vânt putând fi transformată îndată în energie electrică, transportabilă, prin ajutorul mașinelor dinamo-electrice și înmagazinată în baterii de acumuloare este ușor de înțeles că morile de vânt moderne devin cu adevărat ajutorul cel mai practic și mai economic al agriculturului, care are nevoie de putere și lumină.

Se naște însă întrebarea: ce s'ar face agricultorul care se bizuie pe acest muncitor docil ce nu cere simbrerie și nu mănâncă de cât vânt, când tocmai și această hrană fluidică de care are nevoie îi lipsește, cu toate că asemenea zile complet liniștite nu se întâmplă, afară de în oare care regiuni, de cât cam la 5 zile una?

Acest neajuns are cu toate acestea leac dacă se alătură pe lângă moară un motor ușor, foarte răspândit în ziua de astăzi, cu esență de petrol sau gaz sărac, care nici el nu costă scump și este totdeauna gata a se pune în mișcare spre a procură puterea trebuincioasă pe care nu o poate da accidental vântul.

De la Cour, în urma cercetărilor întreprinse încă din anul 1904 în Danemarca, a obținut niște rezultate tehnice remarcabile în această privință, prin alcătuirea recentei sale mori botezată «Askov» ce este în stare să producă totdeauna o putere electrică de aproape douăzeci de cai și a cărei întrebunțare se răspândește cu o repezițiune uimătoare.

De altfel nu este de mirat acest lucru, cine nu vrea să stăpânească o herghelie de cai pe care să-i poată întrebunțare la multe și de toate fără a avea nici o grije de hrana lor?

În aceste condițiuni morile de vânt moderne devin niște ajutoare puternice de care ar fi păcat și mai cu seamă dăunător să se mai lipsească cei mulți cari au nevoie de o energie pe care să o utilizeze mai fără cheltuială la neumăratele și multiplele cerințe ce necesită o exploatare rațională.

1) Afară de asemenea tipuri de mori cu speteze se mai construiesc o mulțime de alte feluri, dar care toate posedă în general aceleași însușiri prețioase.

Pasta de dinți
HENTIESCU
—
Cea mai igienică
și
antiseptică

Studii Filosofice

ÎN SPECIAL

Revistă pentru Cercetările de Psihologie

TEORETICE ȘI APLICATE LA:

ȘTIINȚA DREPTULUI, PEDAGOGIE ȘI SOCIOLOGIE

SUB DIRECȚIUNEA D-LUI

C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București

REDACȚIA:

BUCUREȘTI. — BULEVARDUL FERDINAND, 55

ABONAMENTUL ANUAL LEI 6.

Abonamentul anual cumulativ la „Studii Filosofice” și „Noua Revistă Română”, 15 Lei.

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI BĂTRÂNI), DIZENTERIA
COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE
BOALELE CE PROVİN DIN Infecțiunile Intestinale

SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTO FERMENT

(Bulion parolactic)

APROBAT DE CONS. SANIT. SUPER.

ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA

LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.

Un flacon 2 lei. În provincie contra mandat 2,70
Cereți prospecte gratuite

DOCTORUL MIRON

Membru al consiliului de Igienă

CALEA MOȘILOR 209

Consult 3 5 p. m.

Telefon 12/33.

AVIS

Luni 16/29 Martie 1909, orele 10 dimineața, va avea loc în sala specială de trageri a loteriei privilegiate pe clase a Regatului Român, calea Victoriei No. 192 — casă pendinte de ministerul de finanțe — amestecul și punerea în urnă a celor 2000 buletine câștigătoare destinate clasei a IV-a a loteriei a IV-a.

Măști 17/30 și Mercuri 18/31 Martie, 1909, orele 9 dimineața, de asemenea în sala specială de trageri a loteriei de Stat, va avea loc tragerea clasei a IV-a a loteriei a IV-a.

Aceste operațiuni vor fi efectuate de comisiunea specială a tragerilor, instituită prin înalt Decret Regal No. 4441 din 29 Decembrie 1906 și sub supravegherea d-ilor controlori ai guvernului. La această tragere vor eși la sorți 2000 câștiguri dintre cari cel mai mare va fi în cazul cel mai norocos de 90.000 de lei.

Publicul este rugat a asista atât la tragere cât și la amestecul buletinelor. Rezultatul tragerii se face cunoscut în aceeași zi prin liste de urgență emise de funcționarii direcțiunii iar lista oficială va apare a doua zi și în «Monitorul Oficial».

Atragem atențiunea publicului, că numai acele liste sunt oficiale și deci hotărâtoare în ceea ce privește plata câștigurilor, cari poartă semnătura unui controlor al guvernului și a directorul loteriei.

Direcțiunea generală
a loteriei privilegiate pe clase
a Regatului Român.

DROGUERIE & PARFUMERIE

D. G. DIAMANDI

BUCUREȘTI

EAU DE COLOGNE

Grand Prix Expozițiunea Internaț. de Higienă
PARIS 1907

Doctorul N. I. Demetriad

Monitor al Clinicei de Maladii Genito-Urinare
din Paris (Prof. Albarau)

Instalațiune modernă pentru tratamentul de
Specialitate și Ginecologie.

Consultațiuni 5—7.—Str. Pitar-Moșu 15.

BANCA COMERCIALA

DIN

TURNU-SEVERIN.

SOCIETATE ANONIMA PE ACȚIUNI

Capital social 300 000 Lei

Face cunoscut onor. public că,

PRIMEȘTE ORI-CE SUME LA ECONOMIE
SPRE FRUCTIFICARE,

ÎN CONDIȚIUNI FOARTE AVANTAGIOASE
PENTRU DOMNII DEPUATORI

Cu deosebită stimă:

BANCA COMERCIALĂ DIN T.-SEVERIN
SOCIETATE ANONIMĂ

Președinte, T. Costescu.

Director, I. Giurescu.